

Šest vlastností éterného těla

Cornelis Boogerd

Ve své knize *Výchova malého dítěte** zmiňuje Rudolf Steiner šest vlastností zejména uvolněné části éterného těla, ale v knize je pouze vyjmenovává:

- paměť
- temperamenty
- svědomí
- charakter
- sklony
- zvyklosti

Další poznatky o těchto vlastnostech rozvinuli teprve pozdější badatelé.** Tyto vlastnosti se po sedmém roce uvolňují pro školní výuku tím, že část éterných sil již nemusí být vázána na tělesné procesy. Organismus dítěte před sedmým rokem pracuje na stabilním osamostatnění éterného těla, což znamená, že šest jmenovaných vlastností je v tomto období předmětem péče především okolního prostředí, zejména éterného těla vychovatelů. Cílevědomá výchova těchto šesti vlastností je tedy možná teprve po dosažení školní zralosti. Jednou z nich jsou zvyklosti, kterými se v této části budeme obšírněji zabývat. Ostatní vlastnosti zde jen krátce probereme:

Paměť

Paměť je schopnost zhušťovat (komprimovat) duševní vjemy, které je později možné vyvolat ve vědomí jako vzpomínky.*** Paměť tvoří stále osobnější půdu, na které může já nalézat svou kontinuitu. Jako jiné éterné vlastnosti je i paměť v prvních sedmi letech vázána na prostředí. V dalších fázích se uvolňuje a je plně k dispozici vědomí.

Paměť je však nejdříve ještě vázána na fyzické tělo, například jako *biologické hodiny*, které připomínají denní životní úkony. Zatímco v tomto období dítě rychle poznává známé osoby, především matku, v následující vývojové fázi je paměť vázána hlavně na fyzické předměty. Vidí-li dítě známý předmět, přichází vzpomínka na situaci, která je ním spojena.

Ve střední fázi prvních sedmi let se paměť rozšiřuje do pocitové oblasti, což často bývá spojeno se sociálním prožíváním. Dítě vám sedí na klíně a do

* R. Steiner: *Výchova dítěte z hlediska duchovní vědy*. GA 34, Baltazar, Praha 1993.

** Například S. Leber: *Die Menschenkunde der Waldorfpädagogik*. Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart 1993.

*** R. Steiner: *Sociální porozumění vycházející z duchovně vědeckého poznání*. GA 191, přednáška 4. 10. 1919.

detailu si najednou vzpomíná, jak také dříve sedělo na klíně, jaký příběh jste mu četli, jaké mělo na sobě šaty, kde byla kočka atd.

Teprve kolem sedmého roku se paměť natolik uvolní, že je dítě schopno vzpomínat si na něco nezávisle na prostředí. Tehdy mu také můžeme zadat malý úkol a spolehnout se na to, že na něj po cestě nezapomene.

Formy paměti jsou různě zabarvené, přičemž se vždy objevuje ta přednost, kterou určité formě dáváme. Jeden člověk si více pamatuje barvy, jiný zvuky nebo vůně. Závisí tedy na vjemech, do jaké míry si je později vybavíme. Čím více zaujatě a bděle jsme v počítku přítomni, tím lépe si jej dokážeme pamatovat.

Temperamenty

Temperamenty vznikající spoluprací organismu, který je získán dědičností ze strany rodičů a bytosti inkarnujícího se dítěte, tvoří organický základ nálady a způsobu chování duše. Proto zřetelně vystupují do popředí až po sedmém roce v části éterného těla, která se uvolňuje jako základ vědomí pro duši. Například ve způsobu reagování na okolí nebo v postoji a způsobu pohybu lze dobře rozeznat cholerický, sangvinický, flegmatický a melancholický temperament. Důraz v základním postoji představuje stav, kdy má jeden ze čtyř článků bytosti převládající působnost na konstituci. Tak cholerický temperament u dospělého člověka naznačuje silnou působnost já, sangvinický temperament působnost duše, flegmatický temperament převládající působnost éterného těla a u melancholického temperamentu vystupuje do popředí působení fyzického těla. V principu ale žijí tyto čtyři kvality v každém člověku v jakési individuální směsi. Je ovšem hodně lidí, u kterých určitý temperament nemá převládající charakter. Rudolf Steiner poukazuje na to, že u malého dítěte jsou čtyři temperamenty vázány na jiné články bytosti, než je tomu u dospělého člověka. Cholerický temperament u malých dětí je určován převládajícím působením duše, a nikoli já jako u dospělých. Sangvinický temperament vystupuje do popředí díky působení rozkolísaných éterných sil malého dítěte. Každé dítě je od přírody více sangvinické. Flegmatický obraz chování vzniká silnějším akcentem z oblasti fyzického těla, které je ještě silně tvárné a otevřené působení éterných sil. Rudolf Steiner ale neuvádí, kdy přesně dochází k přesunu těchto poměrů, i když se můžeme domnívat, že se to děje kolem sedmého roku věku. O této problematice mají pozdější autoři rozdílné představy, ale jejich zpracování spadá mimo kontext této knihy. Zde je jmenujeme jen kvůli přehledu.

Svědění

V dřívějších dobách přicházely morální poukazy k jednání zvenčí jako zákony a předpisy z duchovního světa, například v desateru Mojžíšových přikázání, a svědomí jako orgán morality se formoval a získával individuální charakter tou měrou, jak se člověk stával samostatnějším. Poznání, že morální směrnice se mohou lišit v různých kulturách, dokonce i mezi dvěma rodinami, ukazuje, že není možné stanovit morální směrnice pro jednání univerzálně na základě vnějších předpisů. To by také nenechávalo žádný prostor pro individuální uvažování. Kromě morální orientace, kterou dítě dostane do výbavy, je zapotřebí vyjít z vnitřní schopnosti člověka vyvinout vlastní morální vhlad. Tato schopnost působí v rámci hodnot,

kteřé jsou zformovány zčásti výchovou a zčásti také pocházejí z minulých životů. Ta část bytosti, ve které hodnoty duše a ducha mohou utkvět, je éterné tělo, jak už vyplynulo také z jiných souvislostí. V této volné části éterného těla se vytváří orgán pro morálnost, kde dochází ke sladění mezi pozemským já a věčným, božským jádrem lidské bytosti. Morální intuice přicházející z vyššího článku bytosti, tj. z vyššího já neboli z duchovního já, jsou převáděny do konkrétních situací jako směrnice chování.

Stejně jako dítě samo se i svědomí vyvíjí ve fázích, ve kterých je dítě schopno s ním krok za krokem zacházet stále samostatněji. V předškolním období je pro dítě vůle dospělého zákonem a dítě vnímá také morální obsah konání a gest dospělého. Také například pohádkové obrazy přinášejí dítěti morální (nikoli moralizující) prostředí, jehož působení může sahát do hloubky a pomáhat vytvářet základ pro orgán svědomí, který se uvolní teprve později. Dítě „plave“ v morálním obsahu světa kolem sebe.

Charakter

Každý člověk má svou vlastní kombinaci vlastností, které se otiskují v charakteru a stávají se typickými pro danou osobnost. I zde je to éterné tělo, které nese tento otisk a uchovává ho. Charakter je viditelný jako vloha již v raném věku, kdy se projevuje hlavně v tělesné oblasti, například ve způsobu, jakým se člověk pohybuje. Přesto se charakter během života stále rozvíjí na základě vzájemného působení s okolím. Jaké postoje získaly určitou kontinuitu? Je někdo introvert, odvážný, zaujatý, veselý, upřímný, nejistý? V charakteru se zviditelňuje to, co je individualitě vlastní.

Sklony

Sklony dávají souvislejší směr zájmům a prioritám. V prvních sedmi letech jsou také viditelné především v tělesné oblasti, a to nejen ve sklonu k určitým nemocem, ale také v jednání, jak se dítě projevuje při volné hře. Jedno dítě má sklon hrát si s panenkami, jiné si rádo hraje s voskovými barvami, jedno dítě chce stále budovat stavby, jiné jde raději hledat poklad. To, co je v první fázi života dítěte viditelné hlavně na tělesné úrovni, se po sedmém roce zvnitřňuje v uvolněné části éterného těla. K tomu patří i sklony, které tvoří základnu pro konstantu v prioritách a zájmech, například láska k hudbě, nebo naopak k technice. Sklony tak představují formu paměti založenou na oblibě, kterou si přinášíme z minulých životů.